

УДК 664.12

О. О. Томілін,
кандидат сільсько-господарських наук, доцент,
директор, Полтавська філія Європейського університету

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУРЯКОЦУКРОВОГО ВИРОБНИЦТВА

В статті показано сучасний стан та перспективи розвитку бурякоцукрового виробництва, стабілізації ринку цукру України. Визначено основні проблеми, запропоновано шляхи відродження цукрової промисловості Полтавщини.

The present situation and perspectives of beet-sugar production development, stabilization of sugar market in Ukraine are shown in the article. The main problems are determined, the ways of sugar industry revival in Poltava region are suggested.

Ключові слова: виробництво, харчова промисловість, управління, конкурентоспроможність, бурякоцукрова промисловість, ефективність, цукор, цукрові буряки.

Keywords: manufacturing, food processing, management, competitiveness, sugar-beet industry, efficiency, sugar, sugar beets.

Вступ

Цукровий буряк є основною сировинною базою вітчизняних цукрових заводів України. Лише шість областей України можна віднести до суто бурякоцукрових: Полтавську, Вінницьку, Тернопільську, Хмельницьку, Київську і Харківську. Та й то в силу функціонування там крупних холдингів, у яких також багато проблем. Втратили або втрачають статус бурякоцукрових - Сумська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська, Миколаївська, Чернігівська, Житомирська області [2]. Природно очікувати, що географічно-кліматичні умови (грунт, розподіл опадів) є важливими для отримання прибутку, тобто виробництво цукрових буряків може бути більш конкурентоспроможним порівняно з іншими культурами у найбільш сприятливих для вирощування цукрових буряків зонах.

Цукрова галузь - провідна у харчовій промисловості України. Вона характеризується зменшенням обсягів виробництва сировини, а відтак і цукру, незадовільним станом взаєморозрахунків з партнером через нестачу грошових коштів і обігових засобів, високими затратами праці та виробництва. Бурякоцукрова промисловість поєднує в собі виробників елітного та фабричного насіння цукрових буряків, цукрові заводи і обслуговуючі підприємства галузі.

Ринок цукру в Україні можна зарахувати до особливо важливої складової частини функціонування ринкової економіки загалом, оскільки цукрове виробництво належить до стратегічних галузей в аграрному комплексі нашої держави і його успішний розвиток може істотно вплинути на подолання негативних результатів економічної кризи, яка охопила сучасну українську економіку [3,5].

Постановка завдання.

Дослідити сучасний стан цукробурякового виробництва в Україні, визначити основні проблеми його функціонування та запропонувати комплекс заходів щодо їх подолання.

Результати.

Попит на цукор формується: дією природних і фізіологічних потреб людини відповідно до її звичок, структурою пропозиції, ціною та якістю продукції, платоспроможністю, рекламою; рівнем розвитку бурякоцукрової промисловості; рівнем розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і освоєнням ринкового простору зовнішніх ринків. Незабезпечений попит викликає відповідно імпорту товару. Попит може як стимулювати, так і стримувати пропозицію. Пропозиція своєю чергою може перевищувати попит або не задовольняти його [4]. Цінова кон'юнктура внутрішнього ринку на сільськогосподарську продукцію, що склалася після збирання урожаю 2009 року, об'єктивно змушує знову повернутись до проблеми вирощування цукрових буряків як у 2010-му, так і в наступні роки, та більш ретельно зважити переваги цієї культури щодо її економічної ефективності й можливостей [1].

Саме цукрові буряки, які до цього були збитковими, можуть стати основним джерелом грошових надходжень у період фінансової кризи. В умовах загострення проблем енергозбереження очікувані зростання цін на цукор в наступні роки з дефіцитом цукру на світовому ринку, викликаним зменшенням його виробництва в традиційних країнах – Індії, Австралії, країнах ЄС, Бразилії. Переорієнтації цукру зі споживчого товару на технічний для виробництва етанолу [7].

Дослідженням теоретичних і практичних аспектів функціонування бурякоцукрового підкомплексу займаються багато науковців, зокрема, вітчизняні вчені-економісти: Андрющенко С.Ю., Білаш В.П., Богатиренко О.С., Бондар В., С Борисик П.Г., Імас Є.В., Коденська М.Ю., Поплавський В.Г., Роїк М.В., Шпичак О.М., Ярчук М.М. та інші. В їх дослідженнях детально розглянуті теоретико-методологічні, методичні та прикладні аспекти забезпечення ефективного виробництва цукрових буряків, вдосконалення економічного механізму бурякоцукрового підкомплексу, регулювання ринку цукру тощо.

В цілому, в господарствах України в оптимальні та допустимі строки цукровими буряками засіяно 87 % посівної площі, а решта у більш пізні строки, тоді як у 2009 році темпи сівби були значно нижчими і становили 53 відсотки.

Валовий збір солодких коренів очікувався в обсязі 18,0 млн. тонн та виробництво цукру в обсязі 2000 тис. тонн (внутрішнє споживання цукру становить 1982 тис. тонн).

Однак, через природно - кліматичні умови 2010 року та низку інших причин економічного характеру, було отримано 13,7 млн. тонн цукрових буряків і вироблено 1545 тис. тонн цукру.

Стан посівів цукрових буряків у різних зонах бурякоцукрового виробництва був неоднаковим і залежав, у першу чергу, від погодних умов, що склалися за період вегетації рослин. Так, у зоні бурякоцукрового виробництва, що включає Харківську, Полтавську, та Сумську області відсутність опадів упродовж 2,5-3 місяців (липень-вересень) вкрай негативно позначилось на стані посівів, це призвело до того, що вміст вологи у ґрунті не перевищував 15-30 мм в орному шарі ґрунту, що значно нижче оптимальних 120 мм.

Екстремальні погодні умови, у більшості регіонів стали причиною негативного стану посівів цукрових буряків, у першу чергу зокрема, надмірна кількість опадів, що випала у Київській, Вінницькій, Хмельницькій, Тернопільській та ряд інших областей у червні – липні (в окремих районах за цей період випало 300 і більше мм опадів) та високі температури повітря і ґрунту у серпні (39 - 62 градуси на поверхні ґрунту) призвели до ослаблення рослин і зниження їх стійкості до патогенів.

Стан посівів цукрових буряків у різних зонах бурякоцукрового виробництва був неоднаковим і залежав, у першу чергу, від погодних умов, що склалися за період вегетації рослин. Так, у зоні бурякоцукрового виробництва, що включає Харківську, Полтавську, та Сумську області відсутність опадів упродовж 2,5 - 3 місяців (липень - вересень) вкрай негативно позначилось на стані посівів, це призвело до того, що вміст вологи у ґрунті не перевищував 15 - 30 мм в орному шарі ґрунту, що значно нижче оптимальних 120 мм. Маса коренеплоду станом на 10 серпня 2010 року коливалась у межах 217г (Харківська обл.) – 373 г (Полтавська обл.), що відповідно на 28 - 36 грам менше у порівнянні з минулим 2009 роком. Особливо значна ураженість листків цукрових буряків хворобами відмічалась на полях, де вирощувалися гібриди зарубіжної селекції. Так, з обстежених посівів цукрових буряків у Вінницькій, Київській, Полтавській, Хмельницькій та ряді інших областей майже на половині з них всі листки рослин уражені хворобами. Останнє призвело до інтенсивного та частково повного відмирання листового апарату, а пізніше відростання нового, що істотно вплинуло на врожайність та цукристість коренеплодів. Проте, посіви цукрових буряків посіяні гібридним насінням української селекції, за тих же умов, мали добрий стан і майже не піддалися ураженням. На цукрові заводи надходили цукрові буряки різної якості від нормальних до незрілих коренеплодів, вражених хворобами та гнилями, підв'ялених та муміфікованих які мали невисоку вологу утримуючу здатність, низьку доброякісність (чистоту) клітинного соку та могли зберігатися не більше 3-4 діб. При зберіганні цукрових буряків більше 3 діб спостерігалось загнивання коренеплодів, виникали ускладнення при їх переробці на всіх ділянках технологічної схеми та збільшувалися невраховані втрати цукру. Особливо це відобразилось на роботі бурякорізків, дифузійних апаратів, фільтрувального обладнання та продуктового відділення.

Таблиця 1. Виробництво основних сільськогосподарських культур Полтавської області у 2010 році.

	Зернові та зернобобові культури (у початково оприбуткованій вазі)		Цукрові буряки (фабричні)		Насіння соняшнику (у початково оприбуткованій вазі)		Картопля		Овочі відкритого ґрунту	
	тис. ц	у % до відповідної дати попереднього року	тис. ц	у % до відповідної дати попереднього року	тис. ц	у % до відповідної дати попереднього року	тис. ц	у % до відповідної дати попереднього року	тис. ц	у % до відповідної дати попереднього року
Станом на 30 липня	10989,9	76,8	–	–	–	–	148,0	122,1	561,9	151,6
Станом на 1 вересня	14230,5	66,9		–	287,3	8314,0	4419,6	78,5	1687,6	94,9
Станом на 1 жовтня	21407,6	89,9	5270,2	104,8	3496,5	91,8	8167,7	90,6	3463,4	100,6
Станом на 1 листопада	27583,0	84,8	15158,8	95,6	4809,6	96,4	8187,1	90,8	4036,3	94,7
За 2010 рік	28536,8 ²	74,5	18025,0	86,8	4653,6 ²	96,2	8188,1	90,7	4055,6 ³	94,9

¹ Інформація конфіденційна відповідно до Закону України "Про державну статистику".

© Головне управління статистики у Полтавській області, 2003-2011

Дата останньої модифікації: 30/03/2011

Як видно з таблиці 1,[6] виробництво цукрових буряків у Полтавській області збільшилось майже в 2,9 рази в листопаді, в порівнянні до жовтня місяця 2010 року. Це дає підстави стверджувати, що в досліджуваній області є резерви підвищення конкурентоспроможності вирощування цукристих.

Станом на 31.12.2010 року за даними Інституту цукрових буряків цукрові заводи України виробили 1,545 млн. т. цукру, або 77 % від загальної потреби України. При цьому відомо, що місткість українського ринку цукру оцінюється в 1,8 - 2,0 млн. т. на рік. Протягом періоду цукроваріння у 2010 році на цукрові заводи надійшло 13,366 млн. т. цукрового буряка у залізній вазі (в 2009 році – 8 млн. т.), тобто на 1,634 млн. т. менше ніж планувалося, і з яких перероблено 13,027 млн. т. [8].

Висновки:

З приведеного аналізу сезону 2010 року можна зробити наступні висновки:

Основним недоліком вирощування цукрових буряків в Україні є порушення черговості посіву цукрових буряків в польових сівознах та недотримання основних елементів технології.

Значне зменшення валових зборів цукрових буряків і цукру в Україні спричиняє неоправдане захоплення насінням гібридів іноземної селекції, мало пристосованих до складних умов України, яке, крім того, у 3 - 4 рази збільшує грошові витрати на 1 гектар цукрових буряків та підвищує ймовірність ураження їх хворобами, що веде до зниження технологічних якостей сировини.

Держава не втручається в питання насінництва, а цукрові компанії не усвідомлюють, що насінництвом цукрових буряків вони повинні займатись самі і стимулювати його виробництво за власні кошти. Літні спеки в липні - серпні, які відбуваються майже щороку, становлять перед науковцями і виробниками цукрових буряків проблему корекції технології їх вирощування саме з урахуванням таких аномальних умов, особливо в зонах нестійкого та недостатнього зволоження в умовах глобального потепління.

Для покращення ситуації в бурякоцукровому виробництві Полтавщини потрібно:

- дотримуватися вимог до виконання технологічних операцій на виробництві цукрових буряків, починаючи з основного обробітку ґрунту і закінчуючи збиранням;
- в зв'язку з реформуванням аграрного сектору виникли проблеми з упорядкуванням структури посівних площ і сівознах, які вирішуються шляхом створення міждержавних сівознах з машино-технологічними станціями.

Література:

1. Бондар В.С., Андрющенко С.Ю. Тенденції цін світового ринку цукру і їх вплив на внутрішній ринок України // Цукрові буряки. - №2(74). - 2010.
2. Інтернет сторінка Журналу буряківників і цукровиків України: <http://sugarbeet.org.ua>
3. Імас Є.В. Розвиток цукробурякового виробництва та ринку цукру в Україні: Автореф. дис. доктора економ. наук. - Київ. 2004.-43с.
4. Поплавський В. Г. Бурякоцукровий підкомплекс України: стан, проблеми, перспективи / В. Г. Поплавський, Г. В. Сироток. – Львів : ЛДАУ, 2001. – 164 с.
5. Саблук П.Т., Коденська М.Ю. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку. - К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 390 с.
6. Статистичний щорічник Полтавської області за 2010 рік.
7. Ярчук М.М., Борисюк П.Г. Ситуація в бурякоцукровій галузі й на ринку цукру: сезон цукроваріння - 2009 // Цукрові буряки - №2(74) - 2010.
8. Sugar beet. - Режим доступу до журн. - <http://www.sugarbeet.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 01.11.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"